

Laivā ar vectēvu

Manam vectēvam Jānim Vīksnem 2016. gada 18. septembrī būtu palicis 80 gadu. Daudzi ornitologi un citi cilvēki Jāni Vīksni saukuši par Latvijas Ornitoloģijas biedrības dibinātāju, pirmo prezidentu, goda biedru, Dr. biol. prof., Latvijas Universitātes Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas vadītāju, vairāku grāmatu un daudzu publikāciju autoru, par ko var lasīt iepriekšējos žurnāla "Putni dabā" numuros (Gulbe 2006; Bušs 2013; Anonīms 2015). Taču man – Andrim Stīpniekam – Jānis Vīksne pirmkārt bija vectēvs. Esmu daudz laika pavadījis kopā ar vectēvu medībās, tomēr šādas tādas atmiņu drumslas ir saglabājušās arī no kopīgas darbosanās putnu pētniecības laukā.

Engures iepazīšana

Vectēvs bija iniciators manai pirmai tikšanās reizei ar lielajiem putniem. Pirmā saskare ar ūpi notika 1987. gadā Engures ezera austrumu krastā – Lepstā, kur sakarā ar žurnālistu ierašanos tika "meklēta ligzda". Man tika pateikts, ka jāiet pa mežu meklēt uz zemes ligzdojošā ūpja ligzdu, ko arī ar entuziasmu darīju. Protams, ka tiku speciāli palaists pa priekšu, lai "atrastu" ligzdu, taču tobrīd sastapšanās ar pūkainajiem, lielacainajiem un sparīgi šņācošajiem gandrīz mana izmēra mazuļiem bija diezgan spilgta un atmiņā paliekoša. Griezios riņķī un teicu, ka esmu kaut ko atradis.

Kaiju dārzi

Sekoja darbi uz salām, ceros un slīkšņās Engurē. Es, tāpat kā daudzi citi nepilngadīgie Engures iemītnieki pirms manis – miesās paviegls darbaspēks –, "kaiju dārzu" (iežogotas lielo ķīru koloniju daļas, kurās tika uzskaitītas visas ligzdas, visi mazuļi un līdz lidspējas sasniegšanai sekots to izdzīvotības sekmēm) apstaigāšanā biju novērtēts. Sevišķi tāpēc, ka tajā laikā pārmērīgi daudz konkurentu šim "smaržīgajam" amatam ne-

Jānis Vīksne laivā ar savu mazdēlu Andri Stīpnieku. Engures ez. pie Lielrovas

Foto: A. Ēmanis

bija. Pēc Padomju Savienības sabrukuma beidzās arī kaiju leiputrija, to skaits Engures ezerā stabilizējās (ap 5000 pāru), un kaiju dārzu izklaides tika pārtrauktas. Tas nenozīmē, ka beidzās cita veida dubļu brišana.

Liels pēdas laukums un mazs svars lieti noderēja arī ceru uzskaitēs, kur staigāšana pa šaubīgākajiem gabaliem bieži tika uzticēta man, jo pats ar saviem >100 kg Vīksne ligzdas slīcināt negribēja. Arī spēja puslīdz vēlamā virzienā novadīt laivu bija parādījusies, kas nozīmēja biežāku un autonomāku manu līdzdalību dažādos darbos. No tā laika atmiņā palikusi Vīksnes cītīgā lauka pie rakstu veikšana, kas tobrīd brīžiem bija nesaprotama, jo interesantāk, protams, bija aizbraukt aiz nākamā ceru stūra, lai paskatītos, kas tur ieraugāms. Kad pēc tam uz jautājumu "Nu, un ko mēs redzējam pirms trīs likumiem?" atbildēt nevarēju, bija jāaizdomājas, ka laikam visu tomēr galvā paturēt nevar. Tāpat, kad pretvējā ar piekrautu laivu bija jātiek Vīksnem līdz, ezerā tika pārbaudīts, vai esmu jau liels. Vīksne mīlēja teikt: "Liels cilvēks, kājas līdz zemei, gali atliekušies." Jāsaka – bija pāris reizes, kad ne vien nesānāca

tikt līdz, bet gadījās mājās atnākt kājām un laivai doties pakaļ pēcāk – kad vējš pierimis un spēki atgūti.

Dīķu darbi

No 1999. gada sākās darbs pie mākslīgo ligzdvieta izlikšanas un izpētes. Ja sākotnēji Engures ezerā tā nebija diez ko sekmīga, tad no ASV aizgūtā tehnoloģija sāka savu uzvaras gājienu dīķos. Tā kā bija nepieciešama spēja ātri saprasties, klusi braukt ar zvalstīgu, bet manevrēt spējīgu laivu šķēršlotā apvidū, ķert ar ķeseli pīles un gredzenot to mazuļus, un neiegāzt vienam otru ūdenī, tad mani pakalpojumi joprojām bija pieprasīti. Arī šeit, tāpat kā uz salām, darbiem nav brīvdienu, jo pilēni, īpaši sezonas vidū, šķīļas nepārtukti. Izvērtēšana, uz kuru dīķi braukt, uz kuru nav vērts, bija vectēva galvenā rūpe. Paralēli tam tika izvērtētas saskatītās sakarības un meklēti iemesli, kāpēc lietas mainās, kas maiņu ietekmē un kā iespējams to ticami pārbaudīt. Pozitīvisms un spēja arī nelāgās situācijās raudzīties uz visu ar humoru ir īpašības, kas šajos "piļu bunduļu darbos" nelāgās dienās bija vectēva firmas zīme, kaut bieži tās tika izteiktas caur tekstiem par kāršanos vai slīcināšanos.

Podragā pie ūpjiem. No kreisās – padomju avīzes “Pravda” korespondents (vārds nav zināms), Alma Klimpiņa, Jānis Vīksne ar ūpja mazuli rokā, Andris Stīpnieks, krievu ornitologs Valērijs Iljičovs (Валерий Дмитриевич Ильичев, 1937–2013). 09.06.1987.

Foto: V. Klimpiņš

Kas atrodas tur, aiz stūra

Pirmsmedību uzskaites Engurē un Kaņiera ezerā, kas tika veiktas, lai noskaidrotu ūdensputnu sugu klātbūtni un daudzumu ezeros pirms medību sākuma un salīdzinātu to svārstības atkarībā no ūdens līmeņa un pavasara agruma pa gadiem, bieži bija ne tikai datu ievākšana, bet arī personiskās intereses apmierināšana – vai pīles ir kādā vietā, kur sen nav būts, un vai līdz tai vietai vispār vēl var aizbraukt. Šādi reiz mēģinājām aizdzīties līdz Lidmašīnu klajumam Engures ezerā, taču sapratām, ka tur ieraugāmais diez vai būs pielikto pūļu vērts. Šos izbraucienus pavadīja atmiņu stāsti par to, kā ezers izskatījies un mainījies laika gaitā. Arī Kaņierī braucieni pa Antiņu galu, Čauku stūri, Samuloma un Krievu salai, un Sloceņi pieguļošajiem niedrājiem bija piedzīvojumiem un stāstiem bagāti.

No Jāņa varēja mācīties arī prasmi orientēties ezerā – pirms GPS laikmetā šīs prasmes bija vērtīgākas nekā šobrīd, tomēr arī tagad reizēm ir visnotaļ noderīgas.

Nomedīto ūdensputnu uzskaites jeb “mīroņu čamdīšana”

Kaņierī daudz laika pavadīts arī nomedīto ūdensputnu uzskaišu sakarā, kuru koordinācijā, visticamāk, vec-tēvam palīdzēja harisma un pārliecināšanas spējas – ne katram izdotos pierunāt jaunas meitenes, bieži bez īpašām priekšzināšanām ornitoloģijā, vasaras brīvdienās braukt “čamdīt mīroņus” – grābstīties gar beigtām pīlēm, turklāt noteikt tām sugu, dzimumu un vecumu. Sūdzības par to, ka visas izskatās vienādi pelēkas un neizteiksmīgas, pienāca tikai sākumā. Tā kā biju pīles skatīties no četrus gadu vecuma, neraugoties uz

Andris Stīpnieks ved savu vectēvu Jāni Vīksni pie pīļu mākslīgās ligzdvietas. Spicnieku (Bebru) dīķis pie Sēmes. 26.05.2007.

Foto: K. Podiņš

nelielo vecumu, piedalījos arī apmācības procesā.

Pieņemu, ka uz šādiem cilvēkiem, kuri aizrauj ar sev interesējošo arī citus, ap kuriem pulcējas tie, kas ir gatavi izturēt un iet līdz “cauri dubļiem”, balstās ne tikai ornitoloģija, bet arī citas zinātnes nozares. Tāpat Vīksne vienmēr bija sava veida vidutājs starp ornitologiem un medniekiem, kas visiem vienmēr bija “slikts” – vieniem “zaļais”, otriem “putnu bende”. Tomēr šādi cilvēki, kas spēj paskatīties no malas gan uz dabas aizsardzību, gan tās saprātīgu izmantošanu, neieslīgstot šo virzienu radikālākās formās, ir nepieciešami.

ANDRIS STĪPNIKS,
andris.stipnieks@gmail.com

Literatūra

- Anonīms. 2015. Dr.biol. Jānis Vīksne (1936–2015). *Putni dabā* 2015/1: 32
 Bušs A. 2013. Triju Zvaigžņu ordenis LOB goda biedram Jānim Vīksnem. *Putni dabā* 2013/3: 30
 Gulbe E. 2006. Jānim Vīksnem – 70. *Putni dabā* 16.3: 2–10

Summary

In a Boat with my Grandfather /Andris Stīpnieks/

Jānis Vīksne would have turned 80 this year. He was the founder of LOB, its first president, honorary member etc. His grandson Andris Stīpnieks remembers striking moments with his grandfather, especially in Engure and Kaņieris Lakes.